

koji drže da se antisemitizam ne može istraživati izvan celine fašističkog rasizma i krize kapitalizma (ovoj struji je blizak i Viperman). S druge strane su srodni, ali ipak drugačiji predstavnici kritičke teorije (Postone, Krug, Nahtman) koji antisemitizam tumače univerzalnim zakonima postvarenja kapitalističkih odnosa.

Premda srodne, primedbe Goldhagenu upućene od levice razlikuju se od jedne do druge struje. Pecold zamera Goldhagenu da svodi ideologiju nemačkog fašizma na antisemitizam i da redukuje fašističku državu na poduhvat ubijanja Jevreja. Time je čitav program fašističkih vlastodržaca ostao izvan vidokruga, a Kopolev je lakonski zapazio: "Izgleda da Goldhagen stvarno veruje da je smisao i cilj Hitlerovog rata bio globalni holokaust, tj. unistenje svih Jevreja. Zamenio je cilj i sredstva". Rečju nemačka istorija i rat su skraćeni i svedeni na antisemitizam (Pätzold 1997). Izvor zločina je, međutim, dublji i složeniji. U Goldhagenovom istraživanju logora nema uzroka niti interesa. Pisac je, doduše, skrenuo pažnju na važan plan pojedinca, ali je zamaglio opštu temu. Zločini se ne mogu odvajati od ciljeva države, a to je bila vizija krajnje i trajne pobjede nemačkog kapitalizma, tj. kapitalistička Evropa pod kukastim krstom. Tu treba tražiti uzroke ubijanja Jevreja u ratu. Ali to se ne može pokazati na nominalistički način. To je slepa mrlja Goldhagena. On odbacuje racionalna tumačenja zločina (prinuda nad ubicama, slepa poslušnost, birokratska kratkovidost i bezdušnost) jer po njemu sva ta tumačenja neutralizuju zločine i oslobađaju zločince. Mandel je uočio da je većina zločinaca delala iz poslušnosti, rutine i računice, a više levičarskih pisaca je istaklo da je kod uništenja Jevreja bila odlučujuća političko-demografska računica. Ideologija nemačkog fašizma bila je relativno otvorena i mogla se prilagođavati klasnopolitičkim zahtevima. Tako je npr. Rot primetio da je u pozadini uništenja Jevreja bilo "nadoknađivanje posledica krize, kao, npr., u stambenom pitanju". Skoro svi delovi "arijevskog" stanovništva profitirali su od "ariziranja", bojkota ili zaplene jevrejskih preduzeća, otpuštanja činovnika, tzv. "oslobađanja" stambenog prostora ili nadeksplotacije Jevreja u logorima. Pecold je promenu fašističkog plana (od finansijski unosnog progona u kom su se Jevreji od smrti spasavali plaćanjem otkupa do uništenja Jevreja) objašnjavao velikim siromaštvom poljskih Jevreja. Dakle antisemitizam nije bio iracionalna samosvrha već višeslojna računica vladajućih snaga i sredstvo svesne manipulacije. Druga struja levice, bliska frankfurtskoj školi, takođe je na tragu kritike kapitalizma, ali je više filozofskoistorijskoobjašnjavala antisemitizam kao izraz instrumentalne racionalnosti Moderne. Ovi pristupi se nisu isključivali već konstruktivno dopunjavali.

Goldhagenovu središnju, doduše tendencioznu i paušalnu tezu (Nemci su bili pristalice istrebljivačkog antisemitizma) njegovi kritičari su iskoristili ne samo da pisca diskredituju nego i skrenu raspravu sa prave suštine spora. Spor nije u tome da li je istrebljivački fašistički antisemitizam stvar biologije ili političke kulture Nemaca nego koji su materijalni uzroci (širi sistemski zakoni kapitalizma i užji interesi konkretnih klasa i grupa) samo u Nemačkoj stvorili tu vrstu odnosa prema Jevrejima. Goldhagen se isključivo vezao za antisemitizam i utoliko mu je pristup jednodimenzionalan i nedovoljan da bi valjano obuhvatio subjektivnu logiku fašističkog varvarstva, njenu višeslojnu dinamiku i strukturnu složenost (Krauss 1996). Zbog toga je najpre prevideo istrebljivački karakter fašističkog antimarksizma, a potom precenio istrebljivački antisemitizam. Naime, istrebljivački antisemitizam nije bio odlučujuća premissa i motiv genocida već je to složenija vizija narodnjačke zajednice izabrane rase kojoj pripada budućnost. Ova "intrinzična motivacija", tj. ubeđenost nacista, nije počivala na jednodimenzionalnoj antisemitskoj mržnji nego na kompleksu profašističkih stavova: dogme